

*Sejas un acu aizsardzības
līdzekļu izvēles un lietošanas
vadlīnijas*

Rīga 2013

IAL UN TO LOMA PREVENTĪVAJĀ DARBĪBA: KAS MAN JĀZINA? KAS IR IAL?

Individuālie aizsardzības līdzekļi (IAL) ir ierīces, izstrādājumi, iekārtas un sistēmas, kuras nodarbinātais valkā vai citādi lieto darbā, lai aizsargātu savu drošību un veselību no viena vai vairāku darba vides riska faktoru iedarbības.

KAS JĀIEVĒRO ATTIECĪBĀ UZ IAL?

Latvijas tirgū piedāvājumiem IAL jāatbilst Ministra kabineta 2003.gada 11.februāra noteikumu Nr.74 "Prasības individuālajiem aizsardzības līdzekļiem, to atbilstības novērtēšanas kārtība un tirgus uzraudzība" prasībām, kas izstrādāti saskaņā ar ES direktīvām 89/686/EEC, 93/68/EEC, 93/95/EEC un 96/58/EC. Par minēto noteikumu ievērošanu atbild IAL ražotājs vai importētājs/piegādātājs.

Visiem tirgū piedāvājumiem IAL ir jābūt **CE marķējumam**. CE marķējums apliecina produkta atbilstību ES direktīvu un harmonizēto standartu prasībām. Liela daļa no šiem standartiem ir adaptēti arī kā Latvijas standarti. Marķējumam ir jābūt ļoti saskatāmam un salasāmam. Ja IAL ir par mazu, lai uz tā izvietotu nepieciešamo informāciju, tad CE marķējumu, piktogrammas/ideogrammas, skaidrojumus izvieto uz IAL iepakojuma un lietošanas instrukcijā.

IAL ir jābūt nodrošinātiem ar **lietošanas instrukciju valsts valodā**. Lietošanas instrukcijā jāiekļauj informācija par IAL lietošanas mērķi, glabāšanu, izmantošanu, tīrīšanu, apkopi, piemērotajiem papildpiederumiem/rezerves daļām, aizsardzības spēju, ar lietošanu saistītiem ierobežojumiem, derīguma termiņu, transportēšanai nepieciešamo iepakojumu, pazīšanas zīmēm, apzīmējumiem u.t.t. Ieteicams lietot Eiropas valstu piktogrammas/ideogrammas.

Atbilstoši normatīvo aktu prasībām uz atsevišķiem IAL jānorāda izgatavošanas datums, nolietojamība un derīguma termiņu, sērijas numuru, aizsardzības pakāpi, ķīmisko vielu nosaukumus vai kodus u.c. būtisku informāciju.

Ražotājam vai importētājam ir jānodrošina sekojoša IAL dokumentācija:

- tehniskā dokumentācija, kurā ir IAL vispārīgs apraksts un darbību apraksts,(visām IAL kategorijām);
- atbilstības deklarācija (visām IAL kategorijām);
- tipa pārbaudes sertifikāts (II un III kategorijas IAL);
- kvalitātes sistēmas sertifikāts (III kategorijas IAL);
- IAL lietošanas instrukcijas un pazīšanas zīmes un apzīmējumi (II un III kategorijas IAL).

Ar šiem dokumentiem ražotājs, piegādātājs vai importētājs nodrošina lietotājus un tirgus uzraudzības iestādi pēc tās pieprasījuma.

Lietojot darbā individuālos aizsardzības līdzekļus jāievēro prasības, kas ir noteiktas Ministru kabineta 2002.gada 23.augusta noteikumos Nr.372 "Darba aizsardzības prasības, lietojot individuālos aizsardzības līdzekļus" (turpmāk Noteikumi).

Darba devējs ir atbildīgs par to, lai viņš iegādātos tikai tādas IAL, kas atbilst Ministra kabineta noteikumu Nr.74 "Prasības individuālajiem aizsardzības līdzekļiem, to atbilstības novērtēšanas kārtība un tirgus uzraudzība" prasībām.

KAD JĀLIETO IAL?

Lai izvairītos no darba vides riska un tā iespējamā kaitējuma veselībai, par prioritāriem tiek uzskatīti organizatoriska un tehniska rakstura pasākumi, jeb tā saucamie kolektīvie aizsardzības pasākumi, kas domāti, lai novērstu risku tā avotā vai lai aizsargātu nodarbinātos visus uzreiz, nevis katru individuāli. Ja izrādās, ka šie pasākumi nav pietiekami, lai garantētu atbilstošu drošības pakāpi, tiek izmantoti individuālie aizsardzības līdzekļi pastāvošā riska novēršanai vai samazināšanai. IAL var lietot arī kā pagaidu aizsardzības līdzekli nodarbināto drošības garantēšanai, kamēr nevar realizēt kādu kolektīvās aizsardzības pasākumu.

ČETRAS GALVENĀS METODEDES, LAI NOVĒRSTU VAI SAMAZINĀTU DARBA VIDES RISKU

Lai nodrošinātu nodarbināto drošību un veselības aizsardzību darbā, aizsargāties pret darba vides risku (apzīmēts ar sarkanu trijstūri kā brīdinājuma zīme) var:

1. NOVĒRŠOT RISKU
2. IEROBEŽOJOT RISKU
3. IZVĒLOTIES KO DROŠĀKU (BEZ RISKĀ)
4. AIZSARGĀJOT SEVI

1. NOVĒRSIET RISKU! 2. IEROBEŽOJIET RISKU! 3. IZVĒLIETIES KO DROŠĀKU! 4. AIZSARGĀJIET SEVI

KĀDUS IAL UN KADĀ VEIDĀ LIETOT?

IAL lietošana vai vairāku dažādu IAL izmantošana ar mērķi, novērst vienu vai vairākus riska faktorus, var būt saistīta ar dažādām **neērtībām**. Tādējādi, izvēloties atbilstošos IAL, jāņem vērā ne tikai to drošības pakāpe, bet arī ērtums.

To izvēlei jābalstās uz **visu to riska faktoru izpēti un izvērtēšanu**, kas sastopami darba vietā. Proti, jāņem vērā darba vides riska faktori, to cik bieži un ilgi nodarbinātais tiek tiem pakļauts, darba vides riska realizēšanās varbūtība un seku nopietnība, darba vietā un tās apkārtnē esošie apstākļi, iespējamā kaitējuma veids, ergonomikas prasības un nodarbinātā auguma īpatnības.

Lietojamajiem individuālajiem aizsardzības līdzekļiem ir jābūt **nevainojamā stāvoklī** un tiem jānodrošina pilnīga nodarbināto drošība un veselības aizsardzība. IAL drīkst lietot tikai tam mērķim, kam tie ir domāti, ievērojot ražotāja dotās lietošanas instrukcijas.

SEJAS UN ACU AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI: DEFINĪCIJAS UN IEDALĪJUMS

Atkarībā no aizsargājamās zonas sejas un acu aizsardzības līdzekļus mēdz izdalīt divās lielās grupās:

- Ja aizsardzības līdzeklis aizsargā tikai acis, to sauc par AIZSARGBRILLĒM.

- Ja aizsargātas tiek acis un daļa sejas vai visa seja, vai citas galvas daļas, tās ir AIZSARGMASKAS.

AIZSARGBRILLES

Pamatā izšķir 2 aizsargbrīļu veidus:

1. Universālās konstrukcijas brilles. Universālās aizsargbrilles ir acu aizsargi, kuras stikliņi savienoti ar rāmi un kājiņām (ar vai bez sānu aizsargiem);

2. Hermētiskās brilles (pilnībā nosedz un pasargā acu zonu). Acu aizsargi, kas pilnībā aptver acu dobumus, saskaroties ar seju.

Atkarībā no riska faktora, pret kuru aizsardzību aizsargbrilles ir domātas (trieciens, putekļi un gāzes, šķidrums, radiācija, smiltis), tās tiek klasificētas arī pēc sekojošu elementu funkcijām:

1. Informācija par aizsargbrīļu rāmi:

1.1. Rāmja veidu raksturo pēc šādām kategorijām:

- Universālais vienkāršais
- Universālais dubultais
- Vispārējais vienkāršais
- Vispārējais dubultais
- Pielāgots sejai
- Binokļa tips
- Ar papildrāmi

1.2. Atkarībā no brīļu stiprinājuma veida izšķir:

- Brilles ar sānu stiprinājumu
- Uz galvas liekamas brilles
- Stiprinājumu ar aizsargķiveri 0 Brilles ar fiksācijas siksnīņu

1.3. Atkarībā no ventilācijas sistēmas rāmji var būt ar ventilāciju un bez tās;

1.4. Atkarībā no sānu aizsardzības, rāmji var būt ar to vai bez tās.

2. Informācija par aizsargbrīļu stikliem:

2.1. Aizsargbrīļu stikli var būt izgatavoti no:

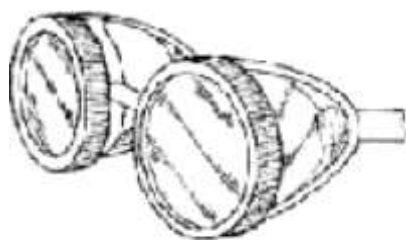
- Minerālstikla
- Organiskā stikla
- Tīklveida auduma

2.2. Atkarībā no to optiskajām īpašībām brilles var būt 1., 2. vai 3. tipa (sakārtotas dīlstošā secībā pēc optiskās kvalitātes).

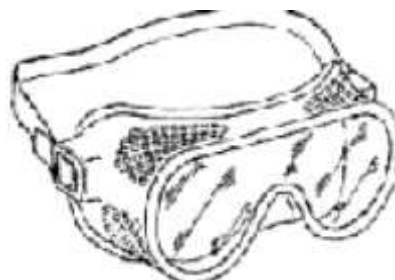
2.3. Atkarībā no optiskajām pazīmēm brilles var būt attēlu koriģējošas vai nekoriģējošas.

Zīmējumos attēloti daži aizsargbrīļu veidi:

Binokļa tips

Sejai pielāgotas brilles

Universāla konstrukcija

Hermētiskas brilles

AIZSARGMASKAS

Aizsargmaskas var iedalīt šādi:

- *Sejas aizsargmaska.* Acu aizsargs, kas pilnīgi vai daļēji aizsedz seju.
- *Rokas aizsargmaska.* Maska, kuru strādājot tur rokās.
- *Hermētiskā maska.* Acu aizsargs, kas aptver acis, seju un kaklu. Tas var tikt piestiprinātas ar fiksācijas siksnīņu vai kopā ar aizsargķiveri.
- *Uz galvas liekama aizsargmaska.* Ar šo terminu apzīmē acu un sejas aizsegu, ko var valkāt uz galvas, piestiprinot to ar fiksācijas siksnīņu vai kopā ar aizsargķiveri.

Atkarībā no riska veida, aizsardzībai pret kuru aizsargmaskas ir domātas (karstums, šķidrums izšļakstīšanās, īssavienojums, UV un infrasarkanie radioaktīvie stari, triecieni, kausēta metāla vai sakausējumu izšļakstīšanās), tās tiek klasificētas arī pēc šādām elementu funkcijām:

1. Informācija par aizsargmaskas rāmi:
 - 1.1. Atkarībā no rāmja tipa izšķir sekojošas kategorijas:
 - Sakausējums
 - Audums ar atstarojošu virsmu
 - Cits
 - 1.2. Atkarībā no lodziņa veida izšķir aizsargmasku:

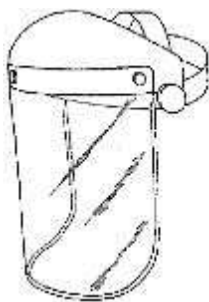
Bez lodziņa

 - ar fiksētu lodziņu
 - ar kustīgu lodziņu
 - 1.3. Atkarībā no stiprinājuma sistēmas, izšķir:
 - Rokā turamas maskas
 - Ap galvu stiprināmas maskas
 - Stiprinājumu ar aizsargķiveri
 - Stiprinājumu ar respiratoru
2. Informācija par vizieri :
 - 2.1. Viziera materiāls var būt:
 - Plastmasa
 - Metāla sietiņš
 - Auduma sietiņš

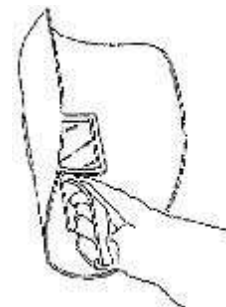
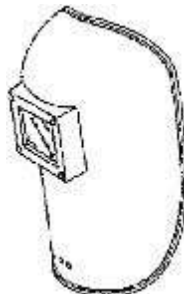
2.2. Atkarībā no to optiskajām īpašībām, vizieri var būt 1.,2. vai 3. tipa (sakārtoti dilstošā secībā pēc optiskās kvalitātes).

Zīmējumos attēloti daži aizsargmasku veidi:

AP GALVU STIPRINĀMA MASKA

ROKĀ TURAMAS MASKAS

SEJAS UN ACU AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI: CE MARĶĒJUMS

Visiem tirgū piedāvājamiem sejas un acu aizsardzības līdzekļiem ir jābūt **CE marķējumam**. CE marķējums apliecina aizsardzības līdzekļu atbilstību ES direktīvu un harmonizēto standartu prasībām. Marķējumam ir jābūt labi saskatāmam un salasāmam.

Bez CE marķējuma sejas un acu aizsardzības līdzekļiem būtu jānorāda aizsardzības pakāpe aizsargstikliem ar filtru.

Sejas un acu aizsardzības līdzekļiem var būt vēl šādi papildus marķējumi:

AIZSARGSTIKLU MARĶĒJUMS

Uz stikliem jānorāda šāda informācija:

1. Ražotāja nosaukums
2. Optiskā klase. Pārklājuma filtriem ir jābūt 1. klases. Pārējām lēcām jāpieder pie kādas no pastāvošajām 3 optiskajām klasēm.
3. Aizsardzības pakāpe. Šis marķējums īpaši attiecas uz filtrējošām lēcām un tas sastāv no sekojošiem elementiem (tiem jābūt norādītiem atsevišķi):
 - Kods: tas ir rādītājs, kas nosaka radiācijas tipu, pret kuru aizsargā filtrs. Kodu atšifrējums ir šāds:
 - 2: Ultravioleto staru filtrs, kas paaugstina krāsu izšķirtspēju
 - 3: Ultravioleto staru filtrs, kas ļauj labi izšķirt krāsas
 - 4: Infrasarkanā staru filtrs
 - 5: Saules filtrs bez infrasarkanā staru filtra
 - 6: Saules filtrs ar infrasarkanā staru filtru
 - Aizsardzības pakāpe: tas ir filtra tonējuma pakāpi raksturojošs rādītājs, kas parāda redzamās gaismas daudzuma caurlaidību.
4. Mehāniska izturība. Lēcas mehāniskās izturības pazīmes, ja tādas eksistē tiek norādītas šādi:

Bez simbola: minimāla mehāniskā izturība

S: Paaugstināta mehāniskā izturība

F: Izturība pret vāju triecienu

B: Izturība pret vidēju triecienu

A: Izturība pret spēcīgu triecienu

5. Nesatur metāla sakausējumus un ir noturīgas pret cietām, karstām vielām. Ja stikli atbilst šai prasībai, tām jātiek marķētām ar ciparu 9.

6. Noturības pret sīku daļiņu izraisītiem virsmas bojājumiem. Briļļu stikli, kas atbilst šai prasībai, jāmarķē ar burtu K.

7. Noturība pret aizsvīšanu. Briļļu stikli, kas atbilst šai prasībai jāmarķē ar burtu N.

8. Laminēto stiklu marķējums. Laminētie stikli, lai tie saplīstot neapdraudētu nodarbināto, jāmarķē ar zīmi uz deguna daļas ārpusē, lai izvairītos no nepareizas briļļu uzlikšanas.

RĀMJA MARKĒJUMS

Rāmja marķējumam jāietver šāda informācija:

- Ražotāja nosaukums.
- Numurs, kas atbilst Eiropas standartam EN 166.
- Lietošanas sfēra.

Rāmis var būt marķēts ar šādiem simboliem, kas nozīmē sekojošo:

Bez simbola: pamatpielietojums

3: Šķidrums.

4: Rupju granulu pulveris.

5: Gāze un smalks pulveris.

8: Īssavienojums.

9: Kausēts metāls un cietas, karstas vielas.

Noturības apzīmēšanai pret ļoti ātri pārvietojošos daļiņu triecienu var tikt izmantoti šādi simboli:

F: Vājš trieciens. Derīgs visu tipu aizsardzības līdzekļiem.

B: Vidējs trieciens. Derīgs tikai brillēm ar hermētisko rāmi un sejsegi.

A: Spēcīgs trieciens. Derīgs tikai sejsegiem.

SEJAS UN ACU AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI: PRET KO TIEM JĀAIZSARGĀ?

Darba vietā nodarbinātā seja un acis var būt pakļautas dažāda veida riskam, kuru pēc to iedarbības var iedalīt trīs grupās:

- Ārējā ceļā radušies acu un sejas ievainojumi.
- Risks, kas rodas veicot darba pienākumus.
- Veselības risks vai ierobežojumi, ka saistīti ar sejas un acu aizsardzības līdzekļu lietošanu.

SEJAS UN ACU AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI: KAS MAN JĀŅEM VĒRĀ?

Lai nodrošinātu efektīvu aizsardzību pret dažādiem riska faktoriem, sejas un acu aizsardzības līdzekļi jāuztur atbilstošā kārtībā, un tiem jābūt ar pietiekami lielu pretestību pret dažādiem riskiem un iedarbību, lai tie spētu garantēt atbilstošu aizsardzību visā to izmantošanas laikā. Darba vides riska faktori, kas varētu ietekmēt un apdraudēt, sejas un acu aizsardzības līdzekļu aizsardzības efektivitāti, ir atspoguļoti zemāk dotajā attēlā.

SEJAS UN ACU AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI: KĀ TOS IZVĒLĒTIES?

Lai izvēlētos pareizos sejas un acu aizsardzības līdzekļus, nepieciešams labi pārzināt darba vietas apstākļus un tās apkārtni. Tieši tādēļ šī izvēle jāveic darba aizsardzības jomā **kompetentam speciālistam**, un šajā procesā noteikti jāpiedalās arī pašiem nodarbinātajiem.

- Pirms iegādāties individuālos aizsardzības līdzekļus sejas un acu aizsardzībai, vajadzētu aizpildīt Noteikumu 2.pielikumā doto veidlapu, izvērtējot darba vietā esošos darba vides riskus, kuru novēršanai lietojami aizsardzības līdzekļi, ņemot

vērā arī iespējamus riska faktoros un ārējās ietekmes, kas minētas sadaļās "Pret ko tiem jāaizsargā?" un "Kas man jāņem vērā?". Balstoties uz šo sarakstu, ir jāizpēta dažādu ražotāju piedāvātie sejas un acu aizsardzības līdzekļu modeļi (ražotāju piedāvājumā jābūt iekļautai lietošanas instrukcijai un citai svarīgai informācijai (aizsardzības līdzekļu aizsardzības rādītāji), kas ļautu izdarīt pareizo izvēli).

- Izvēloties sejas un acu aizsardzības līdzekļus, ir ieteicams balstīties uz ražotāja doto aizsardzības līdzekļu raksturojumu un lietošanas instrukciju. Šī ražotāja sniegtā informācija ietver visas nepieciešamās ziņas attiecībā uz aizsardzības līdzekļiem: to uzglabāšanu, lietošanu, tīrīšanu, apkopi, dezinfekciju, aksesuāriem, nomaiņas (rezerves) detaļām, aizsardzības kategorijām, derīguma termiņa beigu datumu, marķējuma izskaidrojumus u.c.
- Pirms iegādāties sejas un acu aizsardzības līdzekļus, būtu ieteicams tos iepriekš izmēģināt darba vietā.
- Kad tiek izdarīts sejas un acu aizsardzības līdzekļu pirkums, no ražotāja vai piegādātāja ir jāsaņem lietošanas instrukcija valodā. Ja darba vietā ir nodarbinātie, kas nesaprot šo valodu, darba devējam ir jāparūpējas par to, lai viņi saņemtu nepieciešamo informāciju tādā veidā, kas tiem būtu saprotams.
- Triecienuaizturīgu aizsardzības līdzekļu izvēlē, minētie aizsardzības līdzekļi jāpabauda ar triecienu palīdzību izmantojot dažādus tā virzienus (tiešais, vienpusējs, netiešs utt.) Citi parametri kā, piemēram, triecienu biežums, daļiņu veids utt. nosaka tādu papildīpašību kā, piemēram, noturība pret lēcu saskrāpēšanu, nepieciešamību.

SEJAS UN ACU AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI: KĀ TOS LIETOT?

Daži praktiski ieteikumi attiecībā uz sejas un acs aizsardzības līdzekļu lietošanu:

- Aizsardzības līdzekļus ar zemas optiskās kvalitātes lēcām (2 un 3) vēlams lietot tikai nejaušos gadījumos.
- Ja nodarbinātais atrodas tranzītzonā un tam ir nepieciešams uztvert plašāku zonu, vēlams lietot aizsardzības līdzekļus, kas nedaudz samazina perifērsiko redzes lauku.
- Strauju galvas kustību iespējamība darba izpildes laikā, nosaka stingra savienojuma aizsargsistēmas izvēli. Piepūle un neērtas pozas darba laikā izraisa nodarbināto svīšanu un līdz ar to briļļu aizsvīšanu. Šī problēma ir grūti risināma, lai gan to var samazināt, pareizi izvēloties rāmju un lēcu materiālu un papildu aizsardzības pasākumus (nesvīstošu materiālu izvēle utt.).
- Gadījumā, ja uz pretradiācijas aizsargbrillēm nokļūst metāla sakausējuma daļiņas, šīs brilles var pasargāt 1. klases priekšējie aizsargstikli.

SEJAS UN ACU AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻU APKOPE

Redzamības traucējumi lēcu, sejsegu utt. dēļ bieži ir tie, kas rada risku lielākajā daļā gadījumu. Tādēļ galvenais ir novērst šo apstākli. Lai izvairītos no redzamības traucējumiem, aizsardzības līdzekļus katru dienu jātīra saskaņā ar ražotāja instrukcijām.

- Lai izvairītos no ādas slimībām, aizsarglīdzekļi periodiski jādezinficē (obligāti tad, kad tie nonāk cita lietotāja rokās), saskaņā ar ražotāja norādījumiem.
- Pirms lietošanas jāpārbauda, kādā stāvoklī ir aizsardzības līdzekļi. Ja kāda no to sastāvdaļām ir bojāta vai salauzta, tā jāaizvieto ar citu. Ja tas nav iespējams,

šis aizsardzības līdzeklis jānovieto atsevišķi. Par bojājumiem liecina nodzeltējušas lēcas, to virsmas bojājumi, saskrāpējumi utt.

- Lai saglabātu aizsardzības līdzekļus labā stāvoklī, tos jāglabā tīrus un sausu atbilstošā iesaiņojumā. Ja tie netiek lietoti īsu brīdi, jāizvairās no briļļu nolikšanas ar lēcām uz leju, lai izvairītos no saskrāpējumiem.
- Īpaši uzmanīgi jārīkojas ar sejas un acu aizsardzības līdzekļu kustīgajām daļām.
- Regulējamām un pozīciju fiksējošām daļām jābūt fiksējamām vajadzīgajos punktos, neatkarīgi no to vecuma vai nolietošanas pakāpes.